

הגנים היפים בעולם

הרצאה מספר 1 : **גנים בקליפורניה – מהסגנון הקלאסי לעכשווי**

- **וילה גטי** – גן מוזיאון בסגנון רומי-קלאסי -----עמ' 1
- **מוזיאון גטי** – גן מוזיאון בסגנון פוסט-מודרני -----עמ' 4
- **טונגווה פארק** – גן ציבורי בסגנון עכשווי -----עמ' 5
- **לוטוסלנד** - גן בוטני פרטי בסגנון מודרני -----עמ' 9
- **הגן הגלי** – גן פרטי בסגנון מודרני

הקדמה

סגנון הגן נקרא לפי עקרונות הסגנון האדריכלי של אותה תקופה בהיסטוריה, בהתאם לרעיונות פילוסופיים וחברתיים. הסגנון מאופיין על פי המבנה שלו, חומרי הבנייה שלו ומיני הצמחים שבו.

הגנים מסוגים שונים ונבדלים בייעודם ושימושם. החל מגנים ציבוריים לעומת פרטיים או גן בוטני, שמלבד להנאה ולאסתטיקה, נועד לצרכי לימוד ושימור מינים.

וילה גטי

המיליארדר האמריקני ואיל הנפט **ז'אן פול גטי** בנה במאליבו שבקליפורניה וילה לפי תוכנית ה"ווילה של הפפירוסים", כמוזיאון אמנות מהתקופה הקלאסית, מיוון ורומי. הוא היה אספן נלהב של יצירות אמנות מהתקופה הקלאסית וייסד את קרן פול גטי שהייתה למוסד האמנות העשיר בעולם, כשלאחר מותו הוריש למוזיאון קרוב ל 700 מיליון דולר. הווילה נפתחה לקהל ב-1974, ופול גטי שנפטר ב-1976 לא זכה לבקר בו. (חי בלונדון משנות ה-50). בית החווה שלו, כיום משרדים, נמצא בחלק המערבי של הווילה.

הווילה של הפפירוסים (Villa dei Papiri)

הווילה של הפפירוסים היא המבנה היחיד שנחשף מחוץ לעיר הרקלונאום. זהו ביתו של **לוקיוס קלפורניוס פיסו קייסוניוס**, **אבי אשתו השלישית של יוליוס קיסר, קלפורניה**. החפירות החלו בתחילת המאה ה-18 ונפסקו מחוסר תקציב וגלל קשיי חפירה כי העיר כוסתה ב-20 מטר של אפר וולקני שהתקשה והקשה על החשיפה. הווילה נחשפה ב-1750 על ידי קרל וובר, מהנדס ואדריכל שוויצרי. ציורי הקיר והפסלים שחשפו עירום גברי וסצנות מין לא תאמו עם ערכי הכנסייה הפוריטנית... הצנזורה פעלה וחלק מהחפירות כוסו והפסלים הנועזים הוחבאו בארונות בארמון ליד נאפולי. בשנים 1927-1928 נעשו חפירות מסודרות בחסות הממשלה. (פומפיי התגלתה ב-1748 והחפירות בה היו קלות יותר כי כוסתה רק בשכבה של 4 מטר).

הווילה הייתה מרוחקת מרחק מה מהעיר עצמה. היא הייתה ענקית בממדיה, והשתרעה לאורך 250 מטרים של חוף הים, בשטח של כ-2,800 מטר רבוע.^[5] הווילה כללה ארבעה מפלסים, ולמרגלותיה גן ירק וגפנים. הייתה זו כנראה הווילה המפוארת ביותר בעיר, ואחת המפוארות באזור המפרץ. הווילה הנושקת לים נמצא אוסף גדול של מגילות (1,785 במספר), מרביתן כתביו של הפילוסוף היווני **פילודמוס** יליד גדר שבסוריה. האוסף נמצא כיום בספרייה הלאומית של נאפולי. ארכאולוגים וחוקרים מעריכים כי ניתן למצוא באתר מגילות נוספות, כתבים אבודים של אריסטו, סופוקלס ואחרים. בפברואר 2025 הצליחו לפענח בשיטה מיוחדת תוכן מגילה של פילודמוס, מבלי לפתוח אותה.

ב-1997 נחשפו הווילה שתי קומות, שרידי גנים ובית מרחץ. ב-1998 נפסקו החפירות בווילה בשל קשיי תקציב. הווילה נמצאת במיקום בעייתי מאוד – כארבעה מטרים מתחת לפני הים, וסובלת מהצפות לפרקים.

בווילת הפפירוסים נמצא גם אוסף גדול ושמור היטב של פסלי ברונזה, שניצל בשל היותו קבור מתחת לחומר הגעשי. האוסף מוצג כיום במוזיאון הלאומי לארכאולוגיה של נאפולי.

הווילה נפתחה לציבור רק ב-2003, אך נסגרה שוב ב-2007 לצורך שימור ציורי קיר ופסיפסים שהתגלו בקומה העליונה.

גנים

ישנם **ארבעה גנים** שונים בשטח וילה גטי, עם 300 מיני צמחים. צמחים מקומיים, מתאימים לאקלים ים-תיכוני, המשוייכים לתקופות הרלוונטיות, היוונית והרומית.^[9]

המידע אודות הצמחים שקישטו את הגן הרומי נאסף מתוך מכתבים שנמצאו – מכתבי פליניוס הצעיר אל דודו, פליניוס הזקן, (אדמירל שמצא מותו משאיפת אפר וולקני בהיותו במפרץ נאפולי בזמן ההתפרצות), ספרי טבע וחקלאות שנמצאו, ספרי ויטרוביוס (10 ספרים באדריכלות ועיצוב הגן -"דה-ארכיטקטורה"), וכתבי פילוסופים, כמו **קיקרו**, (מאה 1 לפנה"ס), אשר בכתביו, כמו גם מכתבים לחבריו ולאחיו, התייחס לעבודות בגן והטיפול בעצי הפרי ובצמחים. **קיקרו הכניס ללטינית את השימוש במילה TOPIA** "טופיה" שמשמעותה "ציורי נוף". עבודות הגינון כונו על ידו, טופיארי, ומומחה הגיזום – הגגן, נקרא בפיו טופיאריוס. כך המונח "טופיארי" הפך למושג "גיזום צורני" שמקובל גם בימינו.

מידע רב קיים גם מציורי קיר שהתגלו בפומפיי ובהרקולאנו.

הגן הגדול ביותר הוא **הפריסטיל החיצוני**, העתק מדויק של זה שבוילה של הפפירוסים, במרכז בריכה באורך 67 מטרים. עיצובי גינות רומיים מסורתיים משוכפלים עם צמחים מסוג ער אציל, אשכנז, הרדוף ומורן. שורות של דקלי תמר ניצבות בכל אחד מהצדדים הארוכים של גן הפריסטיל החיצוני. בכל פינה עצי רימון מוקפים בצמחי נוי כמו קוצץ, קיסוס,

צמחי לבנה, אזוביון ואירוס. עותקים של פסלי ברונזה רומיים שנמצאו בחפירות הוילה של הפפירוסים ובמקומות אחרים פזורים ברחבי הגן.

ממערב לפריסטיל החיצוני נמצא **גינת עשבי התיבול**, שם גדלים עשבי תיבול מסורתיים שמקורם בטקסטים רומיים עתיקים יחד עם מגוון עצי פרי: רימון, תאנה, משמש, תפוח, הדרים ואגסים. הגן מוקף גפנים, ומתוחם על ידי מטע זיתים הנטוע על טרסות מעל הגן.

הנימפיאום - בכיוון מזרח ממוקם **הגן השלישי**, קטן ומבודד, מוקף בעצי דפנה ודולב^[9]. המאפיין העיקרי שלו הוא העתק מדויק של **מזרקת הצדפות והפסיפס** המפורסמת בבית המזרקה הגדולה בפומפיי.

הנימפיאום הוא מרחב מקודש, לרוב מערה או גומחה, שקשור למים (מעין או מזרקה) מעוטר בפסלים, קונכיות ואבנים. מקור השם בנימפות, ישויות מיתולוגיות נשיות שקשורות למעיינות, נחלים ופורות. הנימפות מגלמות רוח טבע חיה. המים הם מקור חיים, טיהור והתחדשות.

הנימפיאום הוא מקום מפגש בין האדם לאלוהי.

הגן הרביעי והאחרון הוא **הפריסטיל הפנימי**. כמו הפריסטיל החיצוני, במרכזה ניצבת בריכה ארוכה וצרה, מחופה בשיש, מהווה את מרכז הגיבון. לאורך כל צד נמצאים העתקים של פסלי ברונזה נשיים מהוילה של הפפירוסים שעוצבו כך שייראו כאילו הן שואבות מים מהבריכה. בכל פינה בגן יש העתק של מזרקת שיש לבנה, וישנן מספר העתקי ברונזה של פסלים יווניים מפורסמים כמו נושא הרומח ופסלי ראש של פילוסופים יווניים כמו פיתגורס ודמוקריטוס.

המקור הלשוני של המושג **"טופיארי"** מגיע מהמילה היוונית **TOPIA** שפרושה "מקום מעוצב, גן נוי, נוף מלאכותי". קיקרו הכניס המושג ללטינית כאשר השתמש במילה כשהתייחס לקישוטים וייצוגים אמנותיים של נוף. מהשימוש הזה נוצר בלטינית המושג TOPYA במשמעות גן מעוצב ולאחר מכן TOPIARIUS כמי שמטפל ומעצב גנים.

ברומא העתיקה אומני הגיבון התמחו בטופיארי – גיזום צמחים לצורות הנדסיות, יצירת דמויות מצמחים ועיצוב שיחים וגדרות חיות, בהשפעת תורת הצורות (האידאות) של אפלטון.

הגן הקלאסי הוא ביטוי מרחבי לרעיונות הפילוסוף היווני אפלטון (מאה 1 לפנה"ס). רעיון האידאות שלו מדגיש קיומן צורות אידיאליות, נשגבות, קבועות. האידאות (הטוב, היפה והעיגול) אינן קיימות במציאות אבל הרעיון אודותיהן השפיע עמוקות על האופן שבו נתפסו סדר, יופי וטבע בתרבות הקלאסית. לפי אפלטון, הידע אודותיהן מביא להבנה רציונלית מופשטת, מנחה את האדם בהתנהלותו האסתטית והמוסרית ובכך "מעדן את הנפש". **הגן הקלאסי ניתן להבנה כניסיון לתרגם אידאה מופשטת של סדר ויופי אל מרחב פיזי ומוחשי.**

תפקיד האומנים היה לייצג את הצורה המושלמת, למרות שהיה סקפטי לגבי הדבר.

הגן המרכזי במרכז גטי / סגנון פוסט מודרני

רעיונות פוסט מודרניים בגן מעודדים את בעליו לפרק את התפישות המוקדמות שלו ולחשוב בדרכים חדשות. הגן נועד לניסוי של חומרים חדשים וגאומטריה חדשה, להציב כדי בטון, לבנות חדר מזכוכית, לגדל צמחים לא-מסורתיים, להפוך מדרכה למזרקה. מעל הכל, ניתן להשתמש בו כשכבת-על של שימושים ורעיונות באופנים שונים בשילוב המבנים. משנות ה-70 המאה ה-20, הסגנון היה בשימוש לזכייה בתערוכות עיצוב. **הצורה:** מבחינה גאומטרית, הפוסט מודרניזם קשור לגאומטריה של שכבות ושל פירוק (דה-קונסטרוקטיבי). מלבנים מתנגשים עם עיגולים ונחצים על ידי אלכסונים מפוזרים, כמו בציורים של הקונסטרוקטיביסטים.

הציור הקונסטרוקטיבי הניח את היסודות לשפה הגאומטרית, המופשטת והדינמית של אדריכלות הנוף המודרנית. אדריכלות הנוף הפוסט-מודרנית אימצה שפה זו כבסיס לביקורת, משחק וציטוט והרחיבה את אפשרות הקריאה והחווייה של המרחב הפתוח.

הגן תוכנן על ידי אומן מייצבים רוברט אירוויין והמוזיאון תוכנן ע"י ריצ'ארד מאייר. **את עבודתו למוזיאון גטי תיאר כ"פסל בצורה של גן – שואף להיות אמנות".**

הפשטות של מבנה המוזיאון מנוגדת למרקמים העשירים של הגן. הגן עוצב על ידי רוברט אירוויין בין השנים 1992-7. עבודתו היתה עם אדריכל מרכז גטי ריצ'ארד מאייר, ועם משרד אדריכלי הנוף Spurlock Poirier. עיצוב הגן יצר מחדש ערוץ נחל בין המוזיאון ומכון המחקר. מדרכה מלווה בעצים חוצה את זרם המים, עוברת דרך אזורים עם עשבוניים מיוחדים ויורדת אל רחבה עם מיכלי מתכת (arbores) שיוצרים עצי בוגנווילאה. המים בערוץ זורמים דרך הרחבה ויורדים במפל אבן לתוך בריכה. ישנם מספר גנים מסביב לבריכה עם צמחים וחומרים אחרים שנבחרו לפי השתלבותם מבחינת צבע, אור והשתקפות. הגן מספק סביבת קמפוס למבני השיש טרוורטין הלבנים והנופים הפנורמיים של לוס אנג'לס הנשקפים מהמקום.

בגן 500 מיני עצים, שיחים ועשבוניים. הדשא מזן ברמודה. עצי דולב מזרחי מלווים את השדרה המרכזית. הגיטון בגן המרכזי אינטנסיבי. הצמחייה מבוססת על עשבוניים פורחים ומעודדת הימצאותם של מאביקים, פרפרים וציפורים. ישנה תחלופה מתמדת של עשבוניים לתוספת צבע בעונות השונות.

הגן מורכב מ-4 חלקים מנותקים בעלי אופי שונה:

1. הגן המרכזי
2. גן הקקטוסים
3. גן הפסלים התחתון ליד מגרש הנייה (אוסמו נגוצ'י ואחרים)
4. גן פסלים ממערב לגן המרכזי ובו חואן מירו, אלכסנדר קאלדר ועוד.

פארק עירוני TONGVA בסנטה מוניקה בקליפורניה/ סגנון עכשווי

1 - 2018 ASLA professional awards

2 - Tongva Park in Santa Monica is Californian through-and-through

By Jack Balderrama Morley • November 6, 2019 • Feature, Landscape Architecture, West

הפארק, כ-30 דונם, נמצא בין בית עיריית סנטה מוניקה וכביש בין עירוני מספר 10, וקו החוף האייקוני של סנטה מוניקה עם שדרות הדקלים. היה שם מגרש חנייה שטוח ונטוש שהוסב לנוף שופע של גבעות עם אחו ים-תיכוני ומרחבים עירוניים פעילים. הפארק העירוני וכיכר קן גנסר, השוכן בסמיכות לבית העירייה של סנטה מוניקה, משמש בשנים האחרונות כמקום מפלט ירוק ומטופח, ממש פנינה ירוקה. הפארק העירוני מתחיל ברחבת בית העירייה וחלקו העיקרי ממשיך מעבר לציר תנועה מרכזי.

הפארק זכה בפרס איגוד אדריכלי הנוף האמריקאי לשנת 2018 בקטגוריית "תכנון כללי".

הפארק מקשר בין העירייה ובתי מגורים סביבו לבין רצועת החוף. המבנים האייקוניים שבו נועדו לתצפית אל רצועת החוף של העיר. הם תלויים מעל כביש אך המבט הולך קדימה אל האוקיינוס הכחול ואל הפיר המפורסם של סנטה מוניקה, עם הגלגל הענק ומתקני שעשועים אחרים.

מגרש חנייה שהוסב לנוף עשיר של גבעות, מרחבי אחו וגנים. העיצוב גובש על ידי תהליך

קהילתי נרחב והפך להיות יעד מרכזי בסנטה מוניקה ומשמש לה כמרכז. ההיבט הדרמטי

ביותר של שינוי האתר היה שימור בתי הגידול האופייניים למקום – מיני עצי יער חדשים

וקרקעות משופרות הותאמו לפי אזורי מיקרו-אקלים שתוכננו בגן והיוו חלון ראווה למגוון

המינים שהותאמו לכל אזור. למעלה מ-300 מיני עצים נבחרו בקפידה, אלפי צמחים חדשים,

מתוכם מאות של צמחי בר מקליפורניה. לכן, זהו אחד הפרויקטים הראשונים העירוניים

העכשוויים, שמציג את צמחי הבר בקליפורניה כמרכיב מרכזי בגינון, והיה צעד פורץ-דרך

לשימוש במים מותאם לאקלים במרחב ציבורי. הפרוייקט נעשה לפי עקרונות הקיימות. גן בר-

קיימא, בו המשאבים אינם מבוזבזים: מי ההשקיה בגן הם מים ממוחזרים (מרשת המים

העירונית) וגם ממוחזרים במעגל סגור לשימוש חוזר, וגם מבחינת השימוש המגוון בגן והיותו

פעיל כל שעות היום ומכוון לכל הגילאים ולכל שכבות האוכלוסייה.

חזון

בסנטה מוניקה השטחים בציבוריים הפתוחים מנוצלים באופן אינטנסיבי והעיר מאופיינת

בפתיחות שלה אל האוקיינוס ונוף ההרים מצפון. השטחים הפתוחים הם מהותיים בחיי

הקהילה ולכן העיר היא גם אחד המקומות המבוקשים למגורים באזור. מסיבה זו העירייה החליטה לנקוט בגישה אקטיבית ולהרחיב את המשאב המבוקש הזה, תוך התמקדות באדמות ציבוריות במיקום בו התועלת לציבור תהיה מירבית. מיחזרו אתר בעל ערך שימושי נמוך והפכו אותו למרחב פתוח מרכזי שמקשר בין השכונות מסביב. **בתקציר שכתבו המעצבים נאמר: "לבנות פארק בסגנון "גן טיול" שמשקף את זהות העיר ויוצר מקום להתכנסות בעל ערך חברתי, אקולוגי וסמלי".**

העיצוב של הפרוייקט הזה יוצר נופ עירוני עכשווי, בר-קיימא, שעבר מהפך ומגדיר מחדש את מרכז סנטה מוניקה, מייסד מערכת פארקים מרכזיים מקושרים ומארג חדש של קשרים עם מרכז העיר (הדאון טאון), השכונות הסמוכות, חוף סנטה מוניקה, פארק פאליסייד והרחוב הראשי המסחרי (רחוב מיינ), ומרכז את המחסום שנוצר בגלל הכביש המהיר.

עיצוב למצויינות ולקיימות:

הפרוייקט מציג שילוב של עיצוב וקיימות ליצירת סוג חדש של נופ עירוני שהוא פעיל, חדשני, מתחשב במשאבים ואקולוגי. "הקיימות" בפארקים נמדדת לא רק במושגים של אקולוגיה, מים, אנרגיה וחומרים, אלא גם בפעילות החברתית של המקום ותרומתו לאיכות החיים של האנשים ששוהים בו. בהשראת נופ ערוצי הנחלים והנזקים של דרום קליפורניה, שפעם הגדירו את המקום, וכן מעקב אחרי תוואי שבילים שנוצרו במקום ע"י אנשים שהלכו בין הרחוב הראשי לבית העירייה – המתכננים יצרו רשת שבילים שמשלבת את הפארק עם חיי העיר. שילוב מבנים ארכיטקטוניים, גופי מים, שימוש עשיר בחומרים שונים וצמחייה שופעת – מצד אחד החזירו את ההיסטוריה של נופ הנחלים, ובאותו זמן יצרו זהות חדשה שמיוחדת לסנטה מוניקה. בכדי ליצור "דרמה" יצרו גבעות עם שבילים זורמים ביניהם, כאשר כל גבעה עם נושא אחר ויועדה לחוויה אחרת: (אדמת המילוי הובאה מאתרי בנייה ברחבי העיר)

1. **גן הגבעה** – מאופיין במספר פינות ישיבה אינטימיות וגני תצוגה שמשתנים לפי העונה, בהם צמחים מדרום קליפורניה, צמחי בר ומאוקלמים.
2. **גן התגלית** – גן שעשועים לילדים, קיר מוזיקה, משחקי מים וצמחייה לצל.
3. **גבעת התצפית** – מבנים דמויי קונכייה לתצפית על הים וסנטה מוניקה.
4. **גבעת ההתכנסות** – שטח פתוח להתכנסות גדולה ומדשאה לשימושים רבים, מקומות ישיבה ושטח לפיקניק.

אקולוגיה:

המרכיב הדרמטי בשינוי האתר היה שימור בית הגידול. הפרוייקט נוצר כמודל לבריאות ולסביבה טבעית שמקשרת בין מערכות צמחיה, מים וטופוגרפיה, על מנת לשחזר את בית הגידול המקומי.

הביאו מינים שונים של עצי יער, השביחו האדמה והתאימו צמחיה לאזורים שונים בפרויקט. למעלה מ-300 עצים מ-21 מינים שונים ו-30,000 צמחים מ-170 מינים. מאות מהם הם מיני

בר מדרום-קליפורניה. לפיכך, זהו אחד הפרוייקטים הראשונים שנעשו בקנ"מ כזה, של גן ציבורי עירוני עכשווי שנותן במה מרכזית לצמחי בר מדרום קליפורניה ומדגים את שימושם ושילובם בגינון.

עצים קיימים נשמרו והיוו עמוד שידרה חשוב לצמחיה החדשה. "מורטי" – עץ תאנה (פיקוס "מורטון-בי") *Ficus carica*, שכך נקרא בפי התושבים, נשאר ונמצא באזור הפיקניק. "שלושת החברים" – עצים בוגרים של פיקוס חלוד, הועתקו ממרחק 170 מטר ומשלימים את חורשת הפיקוסים שכעת מנטרלת את השפעת הכביש המהיר, בעוד עצי הדקל הקיימים מקובצים ליד הכניסה הראשית לפארק ומהווים מבנה אנכי לאורך קצה הפארק. הצמחים החדשים קובצו לפי 3 תצורות צומח אופייניות לבתי הגידול בקליפורניה:

1. California Coastal Scrub – תצורת צומח נמוכה, רכה וירוקת-עד שנפוצה לאורך חופי קליפורניה במקומות קרירים וערפיליים.
2. Chaparral – תצורת חורש ים תיכוני בנוף גבעות הכוללת שיחים גבוהים עמידים ליובש וחום.
3. Riparian – צמחיית גדות נחלים. אזור לח עם עצים ושיחים לאורך מים.

הצמחים מוינו בקפידה והותאמו לאזורים בגן בעלי מיקרו-אקלים מתאים והיוו את המסגרת למגוון הצמחים הרחב שתתפתח לייחודיות חללים שונים בגן: בגבעת התגלית יש יותר עצים מחלקים אחרים בפארק, זה כולל זיתים ואלונים – במטרה לקבל צל מירבי. חורשות אורנים נמצאות ליד גבעת התצפית. הם מוקמו בצד הדרום מערבי, שם התנאים הקשים יותר באתר. שם גם עשב 'Blonde ambition', מין דשא ירוק כחלחל, ללא כיסוח, עם תפרחות בלונד שמחזיקות גם בחורף (*Beuteloua gracilis*). החלק הדרמתי ביותר בטרנספורמציה של האתר היה שיחזור סוקולנטים זוחלים, אלואה ואגבות. בצד המערבי של הגן ובמפנה דרומי, הם משולבים בעשב. עצי דולב מערבי משולבים בין הגבעות והנחלים ומקומות נמוכים כדי למסגר את האחו הפנימי שמכיל דגניים, פרחי-בר מקומיים וצמחי בצל ים תיכוניים. מיני העצים לדוגמה (Specimen) שהובאו, נבחרו לפי הפריחה או צורתם הייחודית, כחלק מהעשרת מגוון המינים בפארק והם נמצאים בגן הגבעה ולאורך השבילים.

קיימות ושיתופי פעולה:

הפרויקט מציע מודל חדש של קיימות לפרוייקטים בסדר גודל כזה, אשר יוצר איזון בין התחשבות בסביבה ובצרכים תרבותיים. השיחזור הקפדני של בתי הגידול כלל מסה צמחית

גדולה, שיפור קרקעות, שימוש במי השקייה ממחזרים מהרשת העירונית, שימור ומיחזור מי גשמים ומי השקייה בפארק. המים זורמים מהגבעות לאזורים הנמוכים ונאספים למערכת סגורה. האזורים שאינם נטועים תורמים לקיימות החברתית של הפרויקט שזה ייחודי וחשוב. פיתוח בשיתוף הדוק עם העירייה והקהילה, הפארק מכיל אזורים לפעילות חברתית, החל מאפשרות להתבודדות ועד לחללים לכינוסים גדולים ואזורי משחק לגילאים שונים. הפארק תורם לבריאות האדם גם דרך מסלולי הליכה ורכיבה על אופניים. ההצלחה הגדולה של הפארק במציאות וכן בהיבט הקיימות – קשורה באופן ישיר לשיתוף הפעולה ההדוק של צוות הפרויקט, שכלל את העירייה, הקהילה, אדריכל הנוף, צוות יעוץ מקצועי רב-תחומי וקבלן הפיתוח. בהיבט הקיימות נשמר גם כלל חשוב בנושא השינוע – הצמחים הובאו מ-7 משתלות מקומיות והאדמה והסלעים הובאו מאזור לוס אנג'לס. התכנית נבחרה בתחרות בינלאומית ואחרי הזכייה, 5 משרדים עבדו במשך חצי שנה על מנת להציג סכימת תכנית ל-6 ועדות ביקורת שונות, לפני שהתחילו בהקמה ב-2011.

- עלות תכנון והקמת הפארק: 42.7 מליון דולר.
- תחזוקת הפרק: קרוב ל-100,000 דולר לשנה, ובנוסף תחזוקת העצים – 20,000 דולר ו-10,000 דולר לעבודות שימור.
- פקחים בגן ("שגרירי הפארק") – 330,000 דולר לשנה.
- לצורך הקמת הפארק ובנינים מסביב העירייה רכשה כ-47 דונם (11.6 אקר) ב-53 מליון דולר.

לוטוסלנד – גן בוטני פרטי בסגנון אקלקטי/פרה-פוסט מודרני

הגדרה של גן בוטני: גן הנטוע צמחים שונים לפי שיטה מדעית, למטרה מחקרית, מדעית או חינוכית. גן אשר מכיל אוספים של מינים מאזורי אקלים רבים ונועד, מלבד תצוגה ולימוד, בעיקר מאגר גנטי ושימור המינים לדורות הבאים. על פי חוק גנים בוטניים בישראל מ-2006 – גן בוטני אמור להכיל לפחות 3,000 מינים על מנת להיחשב כגן בוטני ולהנות מתקציב ממשלתי.

לוטוסלנד הוא גן מוזר ויפהפה שהוקם בשלבים על ידי מאדאם ג'אנה וואלסקה. אישה מוחצנת בעלת חזון, יש שמתארים אותה כ"גדולה מהחיים". אשת חברה שהיתה ידועה באירופה ובארה"ב, בעושרה הרב ואהבתה לאמנות. היא נולדה כאנה פואז (פואצ'סקאיה), אימצה לעצמה שם במה כאשר החלה להופיעה כזמרת אופרה בפאריז, וואלסקה – פירוש בפולנית "ואלס מעודן". היא נולדה בפולין והתחנכה אצל דודה בסנט פטרסבורג שהיה איש דת בכנסייה. את הונה עשתה מהיותה בעלת תיאטרות בשאנז אליזה ומנישואיה ל-6 בעלים, 4 מהם עשירים מאד. היא עסקה גם בתעשיית הבשמים והקוסמטיקה וזה עזר לה במימון התיאטרון והתזמורת. היא רכשה אחוזה ליד ורסאי שם היו גנים ומזרקות. עסקה גם במדיטציה, נומרולוגיה, אסטרולוגיה וגינון.

וואלסקה נמלטה מצרפת ב-1940 במטוס המסחרי האחרון שהמריא לפני השתלטות הנאצים. למדה יוגה בניו יורק אצל תיאודור ברנרד, שכתב ספרים על פילוסופיה של הודו וטיבט ועסק בהאטה-יוגה ובבודיהיזם טיבטי. כשבעלה ה-5 הפיזיקאי נפטר בביתו בוויילס באותה שנה, ברנרד הצהיר על אהבתו והיא רכשה בעידודו את האחוזה "Cuesta Linda" בשטח של 150 דונם, ושינתה את שמה ל"טיבטלנד" במטרה לקיים ריטריט, מפגשים רוחניים של יוגה טיבטית ולארח נזירים טיבטיים. מאדאם וואלסקה וברנרד, הצעיר ממנה ב-20 שנה, התחתנו ב-1942, לאחר חתימה על הסכם ממון...

הנזירים הטיבטיים לא יכלו לקבל ויזות לארה"ב בגלל המלחמה והעניין ירד מהפרק. הזוג התגרש ב-1946, ומאדאם שינתה את שם המקום ל"לוטוסלנד", על שם הלוטוסים הרבים שהיו בבריכת הלוטוסים המקורית. את "האלוהים" שלה מצאה בגינון... היא שכרה אדריכל נוף, דה-פורסט, על מנת שיתכנן את הפרדס, גן הסוקולנטים וגנים נוספים סביב הבית. היא היתה יצירתית ונחושה, שאפה לעשות הכל "בגדול"!

רגע לפני שדה-פורסט יצא למלחמה, ביקשה לשנות את הגיון המסורתי שצמוד לבית, לגן קקטוסים.

ב-1943 היא פרסמה את ספר זכרונותיה וגם – **ראלף סטיבנס**, המפקח על הפרקים באזור סנטה ברברה, הנכד של הבעלים המקוריים של האחוזת, החל לעבוד כמנהל הפרוייקט של הקמת הגנים.

תשוקתה לגיון והתמסרותה לכך, הביאו להקמת 18 גנים שונים שכל אחד הוא אמנות חיה ובנושא אחר. הקדימה את זמנה בשילובי הצמחים, בשתילה במסות גדולות וביכולת ליצור דרמה: יצרה יופי סוריאליסטי עם הברומליות התלויות על העצים, עצי דקל מעל קקטוסים, שבילים תחומים ב"הלומים" ירוקים ענקיים או בריכת הקונכיות. הקדימה את זמנה גם בכמות המינים והזנים שרכשה, כולל מינים נכחדים.

1946-1948 – הוקם שער הכניסה מברזל, הוקמו בריכת השחייה החדשה, הגרנט, התיאטרון והגנים הכחולים.

1955 – השעון בקוטר 8 מטר נשתל בסוקולנטים. סטיבנס פרש לגמלאות והמאדאם נותרה "הגן הראשי" באחוזת.

המאדאם פיקחה כמעט לבדה על הפיכת בריכת השחייה, שסבלה מדליפת מים, לגן המים שהושלם ב-1956.

1957 נשתלו חיות הטופיארי וואלסקה יסדה את הקרן שנועדה להבטיח את המורשת שלה, ולפתוח את הגנים לציבור לאחר מותה.

1958 – אמן מקומי יצר את בריכת הצדפים והמזרקה.

1966 – החלה באיסוף ברומליות וסחלבים.

בתחילת שנות ה-70 החלו להקים את הגן היפני, שיפצו את גן הקקטוסים ועיצבו מחדש את גן האלואה.

1977 – המאדאם עשתה מכירה פומבית של תכשיטיה ע"מ לממן את רכישות הצמחים ותחזוקת הגן.

1979 – הקימו את גן הציקסים ורכשו למעלה מ-200 פרטים.

1984 – וואלסקה נפטרה בגיל 96 והגנים עברו לרשות הקרן.

1993 – נפתחו הדרכות במקום, כולל מרכז מבקרים.

2009 – מדרגות המים ושביל הברושים שופצו.

2016 – שוקם "גן המאביקים" הטבעי, שנועד להיות נגיש לבעלי מוגבלויות ולמען הגברת האסטטיות ויעילות משיכת המאביקים.

2017-2019 – שופץ הגן היפני.

2021 – הושק פרוייקט לטיפול בפטרייה טפילית שגורמת לרקבון שורשים בציקסים.

- Gold Cross of Merit from the Polish government in 1931.
- Légion d'honneur order from the French government in 1934.
- L'Ordre National des Arts et des Lettres from the French government in 1972.

גן הציקאסים

צ'ארלס גלאס, שתכנן את הגן, אמר בסיום למאדאם וואלסקה: "זה יהיה אחד ההישגים הגדולים ביותר של חיינו". גלאס לא הגזים, ואכן בגן האוסף הגדול והשלם ביותר בגן ציבורי באמריקה ומכיל 450 פרטים, ומחצית מסך המינים הידוע של ציקסים (ידועים כ-90 מינים).

מאדאם וואלסקה אהבה את המראה הדרמטי שלהם וכן את נדירותם המשתלשלת, היא זה צמח בעיקר בגינותיהם של חובבים ואספנים.

חלק מהמינים הנדירים ביותר בגן נמצאים בגן הציקסים. ישנם מחצית מהמינים הידועים, חלקם מתקופות פרה-היסטוריות. זהו הגן היקר ביותר בלוטוסלנד והאחרון שהוקם על ידי מאדאם גאנה וואלסקה לפני מותה.

הציקאסים הם משפחה עתיקה מתקופת היורה (לפני כ-200 מיליון שנים) ובסכנה הגדולה ביותר להכחדה בגלל איסוף יתר, בירוא היערות לצורך חקלאות והתפשטות הבנייה.

בגן חמישה מינים שאינם נמצאים כבר בטבע.

הציקס, מקבוצת "חשופי הזרע", דו ביתי והנקבה נושאת אצטרובלים עם זרעים. בין קבוצות צמחים בודדות ששרדו מתקופת היורה, ביניהם מחטניים שונים, גינקו בילובה.

המין Encephalaratos woodie הוא פרט זכרי יחידי שהתגלה בבר בחבל נטאל ב-

1895. הצמח הועתק בשלמותו בין 1903 ל-1916. כלל 7 התפצלויות ו-4 גזעים. הועבר לגן הבוטני בדרבן, דרום-אפריקה. צמחי הבת נשלחו לגנים בוטנים ברחבי העולם. הצמח בגן הוא צאצא ישיר של הצמח המקורי מדרבן. בגן יש 3 פרטים מהמין הזה, אשר לא קיים יותר בטבע, בבר. המין הזה יכול לפתח גזע בגובה 6-7 מטרים. (בגן הבוטני במיאמי ישנם פרטים מפותחים ומקווים שיום אחד יהיה שינוי מין באופן ספונטני באחד המינים לקבלת צמח נקבי ראשון).

מסופר שהמאדאם הפעילה כוחות שכנוע רבים על מנת לקבל צמח מהגן בדרבן.

גן הקקטוסים

גן הקקטוסים נתרם בשלמותו על ידי Merritt Dunlap, חבר קרוב של מאדאם גאנה וואלסקה. כל **530 הפרטים** עברו תיעוד קפדני של מיקומם ביחס לשמש לפני העתקתם. כעת, הגן כולל

300 מיני קקטוסים מרחבי העולם, לצד גרם מדרגות אבן יפות שמובילות לנקודת תצפית על האזור.

גן האלואה

מתחיל בבריכת הצדפות שמקור תוכנה כבריכת שכשוך לילדים.

נוספו לה מזרקת הצדפות אשר מוסיפות לה חיים.

160 מיני אלואה. הסוג אלואה מונה 600 מינים בדרום אפריקה, מדגסקר וחצי האי הערבי.

האלואה מאופיין בשושנת עלים מגודל זעיר ועד לדמויי עצים.

בחורף הגן מתכסה בצבעי אדום, כתום וצהוב ויונקי דבש שבאים לצוף וכך מאביקים את הצמחים.

גן הברומליות

הברומליים (Bromeliaceae) היו אהובים במיוחד על ידי המאדאם בשל הצבעים הבהירים המדהימים שלהם. בגן ישנו אוסף של צמחים ששתולים בקרקע וכן צמחים תלויים (אפיפיטים), כמו למשל צברים של צמחי אויר כמו הטילנדסיה ("הטחב הספרדי").

בגן ישנם 650 מינים.

הברומליים היא משפחת צמחים מסדרת הדגנאים המונה 62 סוגים ו-3,160 מינים של סקולנטים וצמחים בשרניים.

גן המים

הבריכה נבנתה ב-1920 עבור הבעלים הקודמים כבריכת שחייה כאשר משני צידיה בריכת נופרים. כאשר מאדאם וולסקה קנתה את הנכס, היו כבר ליקויים רציניים באיטום והבריכה דלפה. במקום להשקיע בתיקון, מילאה באדמה וחלוקי נחל והשאירה בריכה בעומק 1 מטר לגידול לוטוסים. הבריכה שופצה ה-2023. ביצעו חלוקות של קני השורש הצפופים של הלוטוסים ושתלו מחדש.

במסורות שונות, הלוטוס הוא סמל לחיים, אך בעיקר סמל להתחדשות ולעוצמה. הזרע מסוגל להיות בתרדמה 100 שנה - סמל להבטחת התקומה וההתחדשות. הוא נובט בבוע וגדל זמן רב במים עכורים עד שפורץ למעלה וממנו יוצא פרח עדין ויפה שאינו נפגע מהבוע בו הוא שוכן. פורח בעיקר בקיץ.

מעבר הברושים ומדרגות המים

בשנות ה-20 השביל בין הברושים הגיע לשיאו, בראש באר קישוטי מסותת באבן גיר. "באר המשאלות". בזוית ישרה משם היו 14 בריכות שיקוע שהוליכו מים לבריכת נוי. ב-1986, כאשר הקרן החלה בשיקום הגן, היה רק השלד.

ב-2009 המעבר שוקם ויצרו מעגל סגור של מים במדרגות המים.

דוגמה לגנים אירופאים בסגנון הרנסאנס והניאו-קלאסי.

הגן היפני

גולת הכותרת של הגן. אחד ההישגים הגדולים של הגן – מתחזק בידי גנים מנמחים וצוות מתנדבים שעברו הכשרה בגיזום המוקפד על ידי גנים יפניים ותיקים.

בנוי להפליא, בהרמוניה ואיזון היוצרים שלווה נפש.

הגן היפני הוקם על ידי גן יפני מוכשר, **פרנק פוג'י** (אביו עזר להקים את הגן היפני מתחת לגשר הזהב בסן פרנסיסקו), שהיה מומחה במסורת גיזום העצים "Niwaki". בשנות ה-60, מאדאם וואלסקה ופוג'י החליטו על הקמת הגן היפני מתוך מטרה שיהיה גולת הכותרת של הגן. הוא הוקם בתחילת שנות ה-70 ופוג'י תיחזק ושיפר הגן על לפרישתו ב-2007.

בבריכת ההשתקפות גדלים צמחי לוטוס, נופרים, אירוס יפני. דגי קוי ניזונים מהאצות והחרקים. האצות הנותרות משמשות כספקיות חומרי הזנה וחמצן למים.

השוואה בין הסגנון הקלאסי לפוסט מודרני (ע"פ ה-CGPT)

מבוא

הגן הקלאסי והגן הפוסט-מודרני מייצגים שתי תפיסות עולם שונות ואף מנוגדות ביחסן לטבע, לסדר ולמשמעות. בעוד שהגן הקלאסי שואף למימוש אידאה של סדר והרמוניה מוחלטים הגן הפוסט-מודרני מערער על קיומה של אמת אחת ועל האפשרות לייצוג מושלם של אידאה במרחב.

תפיסת הסדר והצורה

הגן הקלאסי מבוסס על סדר רציונלי ברור: סימטריה, צירים מרכזיים, היררכיה צורנית ושליטה מלאה בתכנון. הסדר נתפס כביטוי של יופי, אמת וערך מוסרי. לעומתו, הגן הפוסט-מודרני דוחה סדר אחיד ומעדיף ריבוי צורות, שבירת צירים ואי-סימטריה. הצורה אינה משרתת אידאה אחת, אלא מאפשרת קריאות ופרשנויות מגוונות.

יחס לאידאה ולמשמעות

בהשראה אפלטונית, הגן הקלאסי שואף לחקות אידאה מושלמת הקיימת מעבר למציאות החושית. הגן הפוסט-מודרני, לעומת זאת, מטיל ספק בעצם קיומה של אידאה אחת עליונה. במקום חיקוי של אידיאל, הוא מציע משחק של ציטוטים, רמזים וסמלים, לעיתים באופן אירוני או ביקורתי.

יחס לטבע

בגן הקלאסי הטבע נתפס כחומר גלם שיש לעצב, לביית ולשלוט בו. הצמחייה נגזמת ומסודרת כך שתשרת את הסדר האנושי. הגן הפוסט-מודרני נוטה לקבל את הטבע כישות משתנה ולעיתים בלתי-צפויה. הוא מאפשר צמחייה חופשית יותר, שילוב של פרא ומעוצב, ולעיתים מדגיש דווקא את חוסר השלמות והשינוי.

זמן ותהליך

הגן הקלאסי שואף לקביעות ולנצחיות, בדומה לאידאות האפלטוניות. הוא מבקש להקפיא רגע אידיאלי.

לעומתו, הגן הפוסט־מודרני מדגיש תהליך, שינוי וזמן. הגן אינו מצב סופי אלא מרחב מתפתח, המשתנה עם עונות, שימוש ופרשנות.

חויית המשתמש

בגן הקלאסי חויית המשתמש מודרכת וברורה: תנועה לאורך צירים, מבטים מתוכננים ומוקדים מוגדרים. בגן הפוסט־מודרני החוויה פתוחה ופחות צפויה. המבקר מוזמן לשיטוט, לגילוי אישי ולהרכבת משמעות סובייקטיבית.

סיכום

הגן הקלאסי והגן הפוסט־מודרני משקפים מעבר מתפיסת עולם אידיאליסטית, היררכית ורציונלית, אל תפיסה פלורליסטית, ביקורתית ודינמית. אם הגן הקלאסי מבקש לממש אידאה מושלמת, הרי שהגן הפוסט־מודרני מבקש לפרק אידאות, לשאול שאלות ולאפשר ריבוי קולות ומשמעויות.